

บทที่ ๑

นโยบายต่างประเทศของไทย (พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๕๔๘)

อาจกล่าวได้ว่า การรักษาเอกราชและความมั่นคงของประเทศเป็นเป้าหมายในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่ง และไม่เป็นการกล่าวที่เกินจริงว่า ความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทยเป็นเรื่องของความพยายามที่จะรักษาเอกราชตลอดมา จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของไทย พื้นฐานของการดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้น ได้แก่การไม่ฝักใฝ่ข้างใดข้างหนึ่ง และยอมรับสภาพความเป็นจริงของสถานการณ์ระหว่างประเทศ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงและเอกราชของชาติ ประเทศไทยเป็นประเทศเดียวที่รักษาเอกราชและบูรณภาพดินแดนอยู่ได้ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีที่ตั้งตกอยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดินิยม ทั้งนี้เนื่องจากไทยมีชั้นเชิงในการทูต และสามารถนำมาใช้เป็นเรื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นผล

ไทยมีนโยบายที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศ โดยไม่เคยตั้งข้อรังเกียจประเทศที่มาติดขอขอความช่วยเหลือว่าจะเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติหรือไม่ แต่เมื่อประเทศไทยได้รับการคุกคามจากอิทธิพลของต่างชาติ ไทยก็จะดำเนินนโยบายคู่ฝักคู่ฝ่าย โดยแสวงหาพันธมิตรที่มีอำนาจเท่าเทียมกัน หรือเหนือกว่ามาคานอิทธิพลดังกล่าว แต่ไทยจะไม่ยอมผูกพันด้วยเป็นระยะเวลานาน หากนโยบายคู่ฝักคู่ฝ่ายไม่ประสบความสำเร็จ ไทยก็พร้อมที่จะดำเนินนโยบายโอนอ่อนผ่อนตาม ประจวบกับในลุ่มเช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ไทยรู้ว่า อังกฤษ ฝรั่งเศส มีอิทธิพลในเอเชียอาคเนย์มากที่สุด และในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

รัฐญี่ปุ่นมีอิทธิพลมากที่สุดในเอเชียอาคเนย์ และก็ได้ใช้นโยบายโอนอ่อนผ่อนตามให้แก่มหาอำนาจแต่ละยุคนั้น ๆ เพื่อรักษาความปลอดภัยของประเทศ^๑

ความเป็นกลางตามประเพณีเป็นหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยมาแต่อดีตกาล และในระยะสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไทยก็ได้วางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด โดยประกาศความเป็นกลาง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ แต่แล้วไทยก็ได้สละความเป็นกลางตามประเพณีนั้นเสีย ผู้เขียนจะได้ศึกษาความล้มเหลวของความเป็นกลางตามประเพณีดังกล่าว โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจซึ่งประกอบด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก สำหรับปัจจัยภายในจะได้พิจารณาถึงบทบาทของผู้นำ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและความรู้สึกชาตินิยม ตลอดจนอุดมการณ์และปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่นโยบายหรือท่าทีของประเทศที่มาเกี่ยวข้องกับ

ในการที่จะทำความเข้าใจกับเหตุการณ์แวดล้อมในขณะนั้น ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินการทางการทูต และการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในระยะนั้น ผู้เขียนจะได้บรรยายถึงเหตุการณ์ทั่วไปภายในประเทศและความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจในระยะนั้นคือ อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส

ในบรรดาปัจจัยทั้งหลาย ซึ่งกำหนดนโยบายของไทยนั้น เท่าที่ปรากฏชัดเจนก็คือ ความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ ซึ่งมีความสำคัญต่อประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน จนแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ก็หาได้มีสาระสำคัญแตกต่างไปจากเดิมไม่ แนวนโยบาย

^๑ กมล สมวิเชียร, "วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง", ชุมชนบทความทางวิชาการ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒๗

ทางประเทศไทยไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเลย นั่นคือเป็นนโยบายที่มีรากฐานจากการ
รักษาผลประโยชน์แห่งอำนาจในเอเชียอาคเนย์ ถึงแม้ญี่ปุ่นจะเข้ามาแข่งขันอีกชาติหนึ่งภายหลัง
เปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็ไม่ได้มีอะไรแปรเปลี่ยนในแนวนโยบายหลักทางการทูต
เพราะประเทศไทยก็ยังคงแสวงหาวิถีทางที่จะดำรงไว้ซึ่งคุณประโยชน์ต่อกับกำลังภายนอก^๑

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษนั้น Sir Josiah Crosby ได้
กล่าวไว้ว่า อังกฤษเป็นมหาอำนาจที่ตั้งมั่นอยู่ในสยาม และผูกพันกับชาวสยามเป็นอย่าง
ดี ตั้งแต่พ.ศ. ๒๓๘๘ มาจนถึงเดือน ธันวาคม ๒๔๘๘ ที่ญี่ปุ่นบุกไทย^๒ แต่
ความจริงนั้นประเทศไทยอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบในการคบค้ากับอังกฤษ ก็ให้เห็น
ได้จากการทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีใน พ.ศ. ๒๓๘๘ ซึ่งข้อตกลงตามสนธิสัญญา
ได้ก่อให้เกิดปัญหาทั้งในคานอำนาจศาลและการคลังอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในระยะหลัง คำว่า "คนในบังคับ" ขยายครอบคลุมถึงชาวเอเชียด้วย และการจำกัด
อิทธิพลเพิ่มรอยละสาม ทำให้รัฐบาลชาครายได้สำคัญที่จะนำไปใช้จ่ายในการบริหาร
ราชการแผ่นดิน สนธิสัญญานี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน ระหว่างรัฐบาลไทย
และรัฐบาลของประเทศในยุโรป รวมทั้งญี่ปุ่น ซึ่งได้ทำสนธิสัญญากับประเทศไทยใน
ลักษณะเดียวกับสนธิสัญญาเบาริง และกว่าจะแก้ไขได้ก็กินเวลาหลายสิบปี

เมื่อได้ทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีใน พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๕)
แล้ว ไทยก็ได้เซ็นสัญญากับฝรั่งเศสและต่อนั้นก็มีสนธิสัญญากับชาติอื่น ๆ ติดต่อกัน
มาอย่างรวดเร็วคือ สหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๖) เกนมาร์ค
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ (ค.ศ. ๑๘๕๘) โปรตุเกส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ (ค.ศ. ๑๘๕๙)

^๑ Sir Josiah Crosby, Siam : The Cross roads (London ;
Hallis Carter, 1945), p. 50

^๒ Ibid., p. 53

เนเธอร์แลนด์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ (ค.ศ. ๑๘๖๐) เยอรมัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕
(ค.ศ. ๑๘๖๒) สวีเดนและนอร์เวย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ (ค.ศ. ๑๘๖๘) เบลเยียม
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ (ค.ศ. ๑๘๖๘) อิตาลีเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ (ค.ศ. ๑๘๖๘)
ออสเตรีย ฮังการี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๒ (ค.ศ. ๑๘๖๙) สเปน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓
(ค.ศ. ๑๘๗๐) ญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ (ค.ศ. ๑๘๙๘) และรัสเซีย เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๔๒ (ค.ศ. ๑๘๙๙) การที่สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงรีบลงนามในสัญญา
กับฝรั่งหลาย ๆ ชาติอย่างรวดเร็ว เพื่อจะได้ไม่มีฝรั่งชาติใดสำคัญที่สุด และตั้งตัว
เป็นใหญ่อยู่เหนือชาติไทย^๑ แต่ชาติที่มีอิทธิพลมากที่สุดในระยะนี้คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส
ในขณะที่อังกฤษมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ โดยยังไม่มียุทธศาสตร์เกี่ยวกับการเมือง
ฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาทำสนธิสัญญาเช่นเดียวกับที่ทำกับอังกฤษ ก็ทำที่ว่าจะครอบครอง
ดินแดนทางทิศตะวันออกของไทย

ในปี พ.ศ. ๒๔๑๐ เขมรเซ็นสนธิสัญญายอมรับว่าเป็นรัฐในอารักขา
ของฝรั่งเศส ยกเว้นบางจังหวัดซึ่งได้แก่พระตะบองและเสียมราฐ ซึ่งอยู่ในความ
ครอบครองของไทย และเหตุการณ์ที่ไทยจำต้องยอมรับอำนาจของฝรั่งเศสว่าเป็นผู้
ให้ความอารักขาแก่เขมรใน พ.ศ. ๒๔๑๐ เป็นจุดเริ่มต้นของการที่ไม่สามารถตกลง
กันเรื่องดินแดนแม่น้ำโขงตอนบนระหว่างฝรั่งเศสกับไทย ซึ่งต่อมากลายเป็นกรณีพิพาท
ในปี ๒๔๔๘ ซึ่งไทยต้องยกดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสโดยไม่มีเงื่อนไข
รวมทั้งต้องจ่ายค่าเสียหายให้แก่ฝรั่งเศสเป็นเงินจำนวนมาก

ในปี ๑๘๙๓ ฝรั่งเศสเรียกร้องสิทธิเหนือดินแดนของไทยทางฝั่งตะวันออก
ของแม่น้ำโขง อังกฤษไม่ปฏิเสธขอเรียกร้องนี้ แต่ยกปัญหาเรื่องสิทธิของสยามในดินแดน
เหล่านี้ให้ฝรั่งเศสพิจารณา ถ้าหากขาดความสนับสนุนจากอังกฤษแล้ว ไทยจะไม่อาจ

^๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต (พระนคร :
สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๔๐๐

ต่อต้านฝรั่งเศสได้เลย ฝรั่งเศสได้เสนอขอเรียกร้องบังคับมากขึ้น ซึ่งไทยเห็นว่า ปัญหาเรื่องนี้เสนอต่ออนุญาโตตุลาการ แต่ฝรั่งเศสกลับส่งกองทัพยึดกินแดนของไทย ไทยขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ แต่กลับได้รับคำตอบจากอังกฤษว่า อย่าทำให้ฝรั่งเศส ท้อท่าสงคราม ฝรั่งเศสรู้ว่าไทยไม่มีกำลังทหารที่จะต่อต้านได้ จึงได้ส่งเรือรบมา ที่ปากน้ำเจ้าพระยา เมื่อเดือนกรกฎาคม ๑๘๘๓ ได้เกิดการยิงโต้ตอบกัน และรัฐบาล ฝรั่งเศสถือเป็นโอกาสที่จะเรียกร้องอย่างเข้มงวด รัฐบาลไทยได้ขอให้อังกฤษเจรจา ลดหย่อนขอเรียกร้องกับฝรั่งเศส อังกฤษส่งเรือรบมาเพื่อคุ้มฝรั่งเศส ฝรั่งเศสให้ สัญญากับอังกฤษว่าจะเคารพเอกราชของไทย อังกฤษจึงชักชวนให้ไทยรับข้อเสนอมขอของ ฝรั่งเศส รัฐบาลไม่ได้ตอบรับทันที เพราะหวังว่าอังกฤษจะใช้อิทธิพลต่อฝรั่งเศสได้ ฝรั่งเศสจึงเตรียมกำลังปิดกั้นแม่น้ำเจ้าพระยา ไทยต้องยอมจำนนในเดือนสิงหาคม ๑๘๘๓ แต่ฝรั่งเศสเพิ่มขอเรียกร้องขึ้นอีก และในที่สุดไทยยอมทำสัญญาตกลงตามขอ ร้องทุกประการ เมื่อเดือนตุลาคม ๑๘๘๓ เหตุการณ์ครั้งนี้ไทยต้องประสบกับ ความขมขื่นเป็นอันมากที่อังกฤษไม่ไ้สนับสนุนไทยเลย *

ในวันที่ ๑๕ มกราคม ๑๘๘๖ รัฐบาลอังกฤษและฝรั่งเศสได้ลงนามใน ความตกลงที่กรุงลอนดอน ซึ่งรัฐบาลทั้งสองคำประกันเอกราชของไทยในลุ่มแม่น้ำ เจ้าพระยา ^๒ และต่อมาในปี ๑๘๐๘ ฝรั่งเศสยังคงตั้งขอเรียกร้องต่าง ๆ และ คีความในสนธิสัญญา ใน ค.ศ. ๑๘๘๓ ไปในทางที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนมากที่สุด ไทยจึงจำต้องตกลงกับฝรั่งเศสอีกในปี ๑๘๐๗ โดยยินยอมสละสิทธิ์เหนือเสียมราฐ และพระตะบองทั้งสิ้น เพื่อแลกเปลี่ยนกับกรณีฝรั่งเศสยอมเลิกอำนาจศาลเหนือชาว

* Donald E. Neuchterlein, Thailand and the Struggle for Southeast Asia (New York : Cornell University Press), 1965.

pp. 18 - 19

^๒ Crosby, op.cit., p. 60

เอเชียในบังคับของคนที่พำนักในไทย และในปี ค.ศ. ๑๙๐๕ ไทยกับอังกฤษก็ได้ตกลงกันเช่นกรณีดังกล่าว โดยไทยยินยอมสละสิทธิเหนือแคว้น ๔ แคว้นในมลายูคือ กลันตัน ตรังกานู เคคะและปลิส^๑

เมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษและฝรั่งเศสตลอดมาจะปรากฏความจริงข้อหนึ่งว่า ปัจจัยภายนอกคือนโยบายหรือที่ท่าของประเทศอื่นที่เข้ามามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับไทย มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเล็ก ๆ เช่นประเทศไทย ซึ่งกำหนดนโยบายเพื่อตอบโต้ท่าทีของมหาอำนาจที่มาติดต่อกับดิน ประเทศไทยอยู่ในฐานะเสียเปรียบ แต่โดยพระปรีชาอันสูงมของสมเด็จพระจอมเกล้าฯ และสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงได้รักษาอิสรภาพของไทยไว้ได้ โดยใช้วิธีร่วมมือกลมเกลียวกับฝรั่งเศสที่จะต้านทานต่อสู้ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษไม่ราบรื่น แต่ความขัดแย้งต่าง ๆ ไม่ถึงขั้นที่จะประนีประนอมกันไม่ได้ ในขณะที่ฝรั่งเศสติดต่อกับชาติตะวันตกโดยมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะฝรั่งเศสเป็นชาติที่เริ่มการติดต่อกับชาติอื่นในยุโรป ทำให้รู้สึกว่าจะอยู่ในลักษณะที่เสียเปรียบชาติอื่น จึงมีแผนการที่จะใช้กำลังหรือบางครั้งใช้กำลังเป็นเครื่องบังคับให้ไทยยอมตามความประสงค์ของฝรั่งเศส ถ้าพิจารณาจากการคุกคามควยกำลังแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่าฝรั่งเศสเป็นชาติที่เป็นภัยต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศมากที่สุด^๒

ต่อมาได้มีการแก้ไขสัญญาระหว่างไทยและมหาอำนาจต่าง ๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ และ พ.ศ. ๒๔๕๑ ภัยความยินยอมของกันและกัน เป็นอันว่าไทยได้

^๑ Neuchterlein, op.cit., p. 20

^๒ กุลลกา เกษมบุญชู, "แบบแผนการทูตไทย", รวมบทความความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (พระนคร : สมาคมสังคมนักสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕) หน้า ๑๒๕

รับเสรีภาพอย่างเต็มที่ในทุกทาง รวมทั้งทางศาล ซึ่งต่างประเทศเคยคุมอยู่ ประกอบ
 กับการไต่ถามการแก้ไขการเก็บภาษีการค้าไปตามปรารถนา ก่อนหน้านั้นความสัมพันธ์
 ระหว่างอังกฤษกับสยามเป็นไปตามสนธิสัญญาการพาณิชย์และเดินเรือ ฉบับลงนามใน
 ลอนดอนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ กับสัญญาอีกฉบับหนึ่งซึ่งลงนามในวันเดียวกัน ว่าด้วยอำนาจ
 ศาลในสยามอันเกี่ยวข้องกับคนในบังคับอังกฤษ ณ พ.ศ. ๒๔๘๐ สัญญาฉบับหลังใช้การไม่
 ได้ เว้นไว้แต่มาตรา ๒ ของสัตยาบันที่แนบคิดไว้ว่า กงสุลมีสิทธิที่จะตั้งศาลสยาม
 อีกห้าปีหลังจากออกประมวลกฎหมายสยาม ซึ่งขณะนั้นกำลังร่างอยู่ สัญญาพาณิชย์และ
 การเดินเรื่อนั้น รัฐบาลสยามบอกเลิกต่อมา และสิ้นอายุลงเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน
 พ.ศ. ๒๔๘๐ มีสัญญาอังกฤษไทยฉบับใหม่แทน ให้ทั้งสองฝ่ายมีอำนาจเท่าเทียมกัน
 เต็มที่ ลงนาม ณ วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน สกนั้น และแลกเปลี่ยนสัตยาบันกันในเดือน
 กุมภาพันธ์ ต่อมา ข้อตกลงนี้มีใช้เป็นการแก้ไขสัญญาครั้งแรกที่สยามทำกับต่างชาติ แต่
 อังกฤษเป็นผู้สละสิทธิเอง เพราะขณะนั้นยังไม่มีประกาศใช้ประมวลกฎหมายสยามอย่าง
 สมบูรณ์ รัฐบาลสยามได้พยายามอย่างยิ่งในอันที่จะแก้ไขวิธีการสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
 และรู้สึกดีใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลอังกฤษตกลงเต็มใจสละสิทธินั้น เมื่อทำสัญญาการ
 พาณิชย์และการเดินเรือ โดยมีขอแมว่ารัฐบาลสยามจะต้องออกกฎหมายภายในสิบสอง
 เดือน "และในกรณีที่มีการขัดแย้งทางกฎหมายเกิดขึ้น ต้องถือกฎหมายระหว่างประเทศ
 แผนกคดีบุคคลเป็นหลัก บังรวมถึงกฎหมายที่ว่าด้วยสัญชาติและสถานะของบุคคล" การ
 กระทำดังกล่าวนี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว ควบคู่การแลกเปลี่ยนที่กันระหว่างรัฐมนตรีว่าการ
 กระทรวงต่างประเทศและอัครราชทูตอังกฤษลงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐
 วันเดียวกับที่ลงนามในสัญญาการพาณิชย์และการเดินเรือฉบับใหม่ ควบคู่กันเองอังกฤษ
 จึงไม่เป็นประเทศต่างชาติแห่งแรกเท่านั้นที่เริ่มสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในสยาม แต่ก็
 เป็นประเทศแรกด้วยที่บอกเลิกระบบนี้อย่างสมบูรณ์ แปลวิบัติให้หลังและไทยสามารถชัก
 ชวนมหาอำนาจอื่น ๆ ให้ทำการสละสิทธิกงสุลตั้งวันนี้ ๑

๑ Crosby, op.cit., p. 56

ไทยได้เจรจาเปลี่ยนแปลงสนธิสัญญาที่เคยบีบบังคับไทยให้เป็นสัญญาที่มีความเสมอภาค ก่อนที่มหาอำนาจตะวันตกจะอ่อนกำลังลงเพราะสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศต่าง ๆ ที่ได้ทำสัญญาใหม่กับไทยมี ๑๓ ประเทศด้วยกัน รวมทั้งสนธิสัญญากับฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗) และสนธิสัญญากับญี่ปุ่นใน พ.ศ. ๒๔๘๐ (ค.ศ. ๑๙๓๗)

"ตามสนธิสัญญาเหล่านี้ประเทศไทยได้อิสรภาพในเรื่องอำนาจอศาลและการภาชีอากรกลับคืนมาโดยเต็มที่ ศาสนิกขรรคมของไทยชำระคดีชาวต่างประเทศได้เหมือนกับคนไทย ส่วนศุลกากรและภาชีอากรอย่างอื่นก็เก็บได้ตามที่เห็นสมควร จะเอาบุคคลทั้งปวงที่เกิดในประเทศไทยไว้เป็นคนชาติไทยก็ได้ และจะสงวนที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ยังไม่มีเจ้าของไว้ให้แก่คนที่เป็นคนชาติไทยก็ได้ ประเทศไทยเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์แล้ว สรุปความก็คือ บรรดาสนธิสัญญาใหม่เป็นแบบเดียวกับที่อารยประเทศทำต่อกัน กล่าวคือ ให้ผลปฏิบัติอย่างชาติที่ได้รับอนุเคราะห์ในเรื่องการค้าและการพาณิชย์และให้ผลปฏิบัติอย่างชาติพื้นเมืองในเรื่องภาชีอากร"

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย - ญี่ปุ่น

ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นได้มีสัมพันธ์ไมตรีสืบมาช้านานตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๓๖ ในรูปการติดต่อกาชาขาย แต่สัมพันธ์ไมตรีระหว่างทั้งสองประเทศชะงักหยุดไปนานกว่า ๒ ศตวรรษ เนื่องจากญี่ปุ่นดำเนินนโยบายสันโดษ ไม่ติดต่อกับประเทศอื่น ๆ จนกระทั่งในปี ค.ศ. ๑๘๘๘ (พ.ศ. ๒๔๓๑) จึงเริ่มติดต่อกันอีกครั้ง เมื่อมองกุในแง่ประวัติศาสตร์แล้ว ญี่ปุ่นเปรียบเสมือนผู้ก้าวเข้ามาใหม่ในการเมืองระหว่างประเทศของไทย เพราะก่อนหน้านี้ญี่ปุ่นไม่มีบทบาทสำคัญใน

๑ คิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕), หน้า ๓๐

ประเทศไทย แมว่าญี่ปุ่นจะชนะรัสเซียคราวสงคราม ๑๙๐๔ - ๑๙๐๕ ต่อมาญี่ปุ่น
เริ่มมีกำลังทหารที่เข้มแข็ง และการที่มีสินค้าออกมาก ทำให้ญี่ปุ่นอยู่ในฐานะเช่นเดียวกับ
มหาอำนาจอื่น ๆ ของโลก^๑

ในปี ๑๙๒๓ (พ.ศ. ๒๔๖๖) ญี่ปุ่นทำสนธิสัญญาใหม่กับไทย โดยมี
หลักการเช่นเดียวกับสนธิสัญญาที่ไทยทำกับฝรั่งเศสและอังกฤษ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐
ซึ่งไทยได้เจรจาทำสนธิสัญญาใหม่กับนานาประเทศ ญี่ปุ่นก็ได้ตกลงทำสนธิสัญญาใหม่
เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ คือสนธิสัญญาเสมอภาค หลักการถ้อยทีถ้อยปฏิบัติต่อกัน
หลักความเป็นธรรม และหลักผลประโยชน์แก่กันและกัน และให้ผลปฏิบัติอย่างชาติที่
รับอนุเคราะห์ถึงในเรื่องการพาณิชย์ และการเดินเรือ และให้ผลปฏิบัติอย่างชาติ
พื้นเมืองในเรื่องภาษีอากร

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ในกรณีที่ไทยไม่ยอม
ออกเสียงประณามญี่ปุ่นว่าเป็นผู้รุกรานในกรณีแมนจูเรีย ค.ศ. ๑๙๓๒ ญี่ปุ่นก็เลยถือ
โอกาสประกาศว่า กรณีไทยไม่ออกเสียงคือสนับสนุน^๒ แต่หาที่ของรัฐบาลไทยในกรณี
นี้เพียงแต่ไทยมองเห็นว่าญี่ปุ่นกำลังเปลี่ยนการดำเนินการของตนทางตะวันออกไกล
อย่างทันท่วงทีกับมหาอำนาจตะวันตก ไทยไม่ได้เข้าข้างญี่ปุ่น แต่ได้พยายามกระทำการ
โดยมิให้เป็นการต่อต้าน ทั้งนี้เพราะไทยเริ่มตระหนักแล้วว่า นอกจากอังกฤษและ
ฝรั่งเศสแล้ว ญี่ปุ่นเป็นชาติที่ไม่ควรเป็นปรปักษ์ด้วย^๓

^๑ Crosby, op.cit., p. 62

^๒ คีเรก ชัยนาม, ประวัติศาสตร์การทูตภายหลังมหาสงครามโลก
ครั้งที่ ๑ (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๐) หน้า ๑๒๔

^๓ Crosby, op.cit., p. 63

สถานการณ์ทั่ว ๆ ไปในประเทศ

ตั้งแต่เปลี่ยนการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาเป็นประชาธิปไตย ประเทศไทยอยู่ในความปกครองของคณะทหาร โดยเฉพาะ หลังปี พ.ศ. ๒๔๘๑ เมื่อนายพันเอกหลวงพิบูลสงคราม^๑ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่กลุ่มทหารขึ้นมาอำนาจทางการเมือง และกลุ่มพลเรือนถอยอำนาจลง^๒ ถ้าจะไต่พิจารณาคณะรัฐมนตรีชุดหลวงพิบูลสงคราม^๓ ก็จะได้เห็นได้ชัดว่า หลวงพิบูลสงครามได้เข้ากุมอำนาจและหน้าที่สำคัญ ๆ ไว้ เกือบทั้งหมด คือตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันทั่วไปว่า พันเอกหลวงพิบูลสงครามเตรียมที่จะรับเหตุการณ์ร้ายต่าง ๆ ที่จะอุบัติขึ้น ได้มีการมอบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังให้หลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้แกนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ และต่อมาได้แต่งตั้งพันตรีหลวงโกวิทอภัยวงศ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ซึ่งจะได้เห็นได้ว่าหลวงพิบูลสงครามได้สนับสนุนพวกกลุ่มหนุ่ม ซึ่งได้รวมเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นมารับตำแหน่งสำคัญ ๆ และเพื่อให้ตำแหน่งของตนเองมั่นคง

^๑ ต่อมาเป็นจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยศ,บรรดาศักดิ์และนามของบุคคลต่าง ๆ ที่จะกล่าวถึงต่อไป จะได้อีกตามความเป็นจริงในขณะนั้น

^๒ Jayanta Kumar Ray, Portraits of Thai Politics

(New Delhi; Orient Longman Ltd., 1972), p. 26

^๓ มนูญ บริสุทธี, คณะรัฐมนตรี, พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเกษม ศรีพิทักษ์ หน้า ๑๓๕ - ๑๔๖

สำหรับเหตุการณ์ภายใน การเคลื่อนไหวด้านการเมืองในระยะนี้ เป็นไปในลักษณะกวาดล้างศัตรูทางการเมือง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความเป็นปรปักษ์ทางการเมืองระหว่างหลวงพิบูลสงครามกับพระยาทรงสุรเดช และการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสำคัญทางการเมือง ภายหลังจากการปราบกบฏบวรเดชของหลวงพิบูลสงคราม ทำให้กลุ่มนายทหารเก่า ๆ ไม่พอใจ ดังนั้นภายหลังจากที่ พระยาพหลพลพยุหเสนา ประกาศล้างมือจากวงการเมืองแล้ว ได้เริ่มเกิดการต่อสู้ทางการเมืองระหว่าง พันเอกหลวงพิบูลสงครามกับพันเอกพระยาทรงสุรเดช ทั้งสองฝ่ายต่างคิดที่จะกำจัดซึ่งกันและกัน และในวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๒ หลวงพิบูลสงครามได้ออกคำสั่งจับกุมพวกที่คิดจะก่อการจลาจลและประทุษร้ายบุคคลสำคัญของรัฐบาล มีจำนวนที่ถูกพิจารณาคดีครั้งนี้ ๕๐ คน ถูกตัดสิ้นประหารชีวิต ๑๔ คนและจำคุกตลอดชีวิตอีก ๑๐ คน จากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้หลวงพิบูลสงครามเริ่มขึ้นครองความเป็นใหญ่ทางการเมือง นอกจากนั้นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติเริ่มอ่อนแอลงด้วยความพยายามของฝ่ายบริหารให้ยุบสภาเฉพาะกาลให้มีสมาชิกสภาผู้แทนประเภสองอีก ๑๐ ปีรวมเป็น ๒๐ ปี การยุบสภาเฉพาะกาลเช่นนี้ แม้จะได้รับการคัดค้าน และมีการอภิปรายกันรุนแรงในสภา แต่ในที่สุดฝ่ายบริหารก็ได้ชัยชนะ ซึ่งยอมพิจารณาให้ความการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งของ พันเอกหลวงพิบูลสงครามครั้งนี้เป็นก้าวสำคัญทางการเมืองและการปกครองของประเทศไทย ที่เริ่มเดินเข้าสู่วิถีการปกครองภายใต้การนำของคณะทหารเป็นที่เห็นได้อย่างแน่ชัดยิ่งขึ้นอีกว่า อำนาจทางการเมืองในการปกครองประเทศไทยขึ้นอยู่กับความคุมกำลังฝ่ายทหารไว้ได้

ความรู้สึกชาตินิยมในไทย

ความรู้สึกชาตินิยมในประเทศไทยปรากฏขึ้นประจวบเหมาะกับการที่ญี่ปุ่นขึ้นมามีอิทธิพลในเอเชียตั้งแต่ปี ๑๙๓๐ ในเวลาที่ชาติตะวันตกเริ่มอ่อนแอลง และ

^๑ หนังสือพิมพ์ประชามิตร, วันที่ ๘, ๑๑, ๒๔ สิงหาคม และ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓

เป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๗๕ จากระบอบกษัตริย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งกลุ่มพลเรือนมีอำนาจรวมกับกลุ่มทหารอยู่เพียงระยะหนึ่ง แต่หลังจากปี พ.ศ. ๒๔๘๑ กลุ่มทหารก็เข้ามามีอำนาจเต็มที่ รัฐบาลสมัยหลวงพิบูลสงครามและกำลังฝ่ายทหารได้เขาคงครอบคลุมการปกครองประเทศอย่างเข้มแข็ง ควบการดำเนินนโยบายชาตินิยมมาเป็นหลักในการต้านชาวจีนกลุ่มน้อยในประเทศ ชาวจีนในประเทศเช่นเดียวกับชนชาวจีนในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเอเชียโดยทั่วไป ได้ครองอำนาจในทางเศรษฐกิจของชาติที่ตนได้เข้าไปอาศัยอยู่ รัฐบาลได้จัดการกับชาวจีนอย่างเข้มงวด มีการบังคับให้พลเมืองที่ไม่มีสัญชาติไทยอพยพออกไปอยู่นอกเขตจังหวัดบางแห่ง และนอกจากนั้นยังออกกฎหมายสงวนอาชีพสำหรับคนไทยไว้ถึง ๒๑ ชนิด และได้ออกกฎหมายขอบังคับต่าง ๆ ที่บังคับแก่กระทั้งคนไทย จนทำให้ชนชาวไทยคิดเห็นไปว่าเป็นการคัดถอนเสรีภาพของพลเมืองและมองเห็นว่าหลวงพิบูลสงครามเป็นเผด็จการ

จุดประสงค์อีกประการในการปลุกฝังความรู้สึกชาตินิยมให้กับประชาชนก็คือที่เห็นว่านอกจากจะเป็นพลังเสริมสร้างความก้าวหน้าของประเทศชาติแล้ว ในสภาพการที่โลกมีวิกฤตการณ์สงครามจะได้เป็นพลังในการต่อต้าน เพื่อป้องกันและเป็นพลังในการรุกรานอีกด้วย จึงเป็นระยะที่ความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทยถูกกระตุ้นขึ้น

ความรู้สึกชาตินิยมของไทยดำเนินไปโดยประชาชนได้รับการกระตุ้นด้วยเสียงเพลงให้ระลึกถึงพี่น้องไทยที่อยู่ภายใต้การปกครองของต่างชาติ และเพื่อเป็นการส่งเสริมจิตใจของประชาชนทั่วประเทศที่พูดภาษาไทย ให้มีความรู้สึกทางชาตินิยม เพื่อความคงอยู่เป็นประเทศรัฐบาล จึงได้ประกาศเมื่อ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งตรงกับวันชาติ ให้เรียกชื่อประเทศว่า "ประเทศไทย" ๑

ต่อนั้นหลวงพิบูลสงครามก็เริ่มฟื้นฟูนโยบายเศรษฐกิจ โดยจัดให้เป็นของรัฐบาล สร้างกำลังทางกองทัพ และผูกสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับญี่ปุ่น หลวงพิบูลสงครามมีจุดประสงค์อยู่ ๒ ประการในการจัดเศรษฐกิจให้ดำเนินการโดยรัฐบาล^๑

๑. เพื่อให้อำนาจทางเศรษฐกิจของชาวจีนผู้อยู่อาศัยอยู่ในไทยลดน้อยลง
๒. เพื่อลดอำนาจของบริษัทต่างชาติ

การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ เป็นความปรารถนาของหลวงพิบูลสงครามที่จะฟื้นฟูอิทธิพลของไทยทางเศรษฐกิจ และเพื่อสนับสนุนให้คนไทยทำการค้าขาย ทำสวนครัวเพื่อตัดปัญหาที่ชาวไทยต้องพึ่งพาชาวจีน รัฐบาลได้ตราขึ้นเป็นหลักข้อแรกของรัฐธรรมนูญ^๒

สำหรับทางด้านสร้างกำลังกองทัพนั้น หลวงพิบูลสงครามมองเห็นว่าสงครามเป็นสิ่งที่ไม่หลีกเลี่ยงไม่ได้แน่ จึงได้ปรับปรุงกองทัพทั้งสาม เพื่อให้มีประสิทธิภาพพึ่งตัวเองได้มากขึ้น ทางด้านกองทัพเรือก็จัดส่งต่อเรือรบจากญี่ปุ่นและยุโรป สั่งต่อเครื่องบินจมนงบประมาณของกระทรวงกลาโหมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ กระทั่งในที่สุดยอดรวมทั้งหมดประมาณ ๑ ใน ๓ ของรายได้ประชาชาติ^๓

^๑ James V. Martin, Jr., "Thai-American Relations in World War II," Journal of Asian Studies, (August 1963) p. 451 - 452

^๒ หนังสือพิมพ์ประชาชาติ วันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒

^๓ John Coast, Some Aspects of Siamese Politics (New York : Institute of Pacific Relations, 1953), p. 15

✓ กติกาสัญญาไมรุกรานระหว่างไทยกับอังกฤษ, ฝรั่งเศส, และญี่ปุ่น

ในขณะที่เกิดสงครามในยุโรป ประเทศไทยได้ประกาศความเป็นกลาง^๑ และนายกรัฐมนตรีไคฉวงสุนทรพจนแก่ประชาชนชาวไทยทางวิทยุกระจายเสียงเมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๔๘๒ มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า

...รัฐบาลมีนโยบายที่จะรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด^๒...

การที่รัฐบาลเลือกดำเนินนโยบายเป็นกลางนั้น เป็นความตั้งใจรักษาความเป็นกลางอย่างแท้จริง^๓ เพราะไม่ปรารถนาที่จะเข้าพัวพันกับฝ่ายใด และต้องการดำรงความสัมพันธ์อย่างราบรื่นกับชาติมหาอำนาจในขณะนั้น ในการประชุมผู้บัญชาการทหารอังกฤษ ฝรั่งเศสที่สิงคโปร์ในปี ๑๙๓๙ ค่ายเรื่องประเทศทั้งสองจะรวมมือกันต่อต้านภัยจากญี่ปุ่นได้อย่างไร ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสยังไม่แน่ใจประเทศไทย ใต้อาณาเขตไทย แต่ไทยก็วางท่าที่เป็นกลาง ซึ่งทำให้ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสระแวงไทยและญี่ปุ่นเองก็ระแวงว่าไทยจะฝักใฝ่เข้าข้างอังกฤษ ข้อที่อังกฤษ-ฝรั่งเศสตกลงในที่ประชุมก็คือ ถ้าเกิดการรบกับญี่ปุ่น ทั้งสองประเทศจะเข้ายึดประเทศไทย โดยใ้คำว่า "ประกันอิสรภาพของประเทศไทย" ซึ่งข้อนี้ญี่ปุ่นก็ทราบดี^๔ และเพื่อ

^๑ คุประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติความเป็นกลาง พ.ศ. ๒๔๘๒ ในภาคผนวก

^๒ ข่าวโฆษณากอง ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๗ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒, หน้า ๕๕

^๓ หลวงวิจิตรวาทการ, บันทึกเรื่องราวฐานะของประเทศไทยในสงครามคราวนี้ (ราชการลับ กรมศิลปากร, ๒๔๘๓), หน้า ๑

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒ - ๘

หลักเดิมการเข้าผูกพันจนก่อให้เกิดศัตรูใกล้ประเทศ กับโดยที่ประเทศไทยตระหนัก
แน้ชคของการเข้ามามีอำนาจในตะวันออกไกลของญี่ปุ่น จึงได้เจรจาทำกติกาสัญญา
ไม่รุกรานระหว่างไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น พร้อมกันทั้ง ๓ ประเทศ

การเจรจาทำกติกาสัญญาไม่รุกรานกันนี้มีข้อน่าสังเกตอยู่ว่า ฝรั่งเศส
โดยอัครราชทูตฝรั่งเศส นายปอล เลบิซซีเอร์ ที่กรุงเทพฯ ฯ เป็นผู้ทาบตามพลตรี
หลวงพิบูลสงครามในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ขอทำกติกาสัญญา
ไม่รุกรานกันเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๔๘๕ ก่อนเกิดสงครามคานยุโรปไม่กี่วัน เมื่อ
พลตรีหลวงพิบูลสงครามนำเรื่องปรึกษาในคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นนักเรียนจากฝรั่งเศส
๗๐ - ๘๐ % คณะรัฐมนตรีจึงเห็นชอบด้วย ทั้ง ๆ ที่รู้ยู่่าฝรั่งเศสอ่อนกำลังลงและ
จะแพเยอรมันอยู่แล้ว ฝ่ายไทยได้ตอบตกลงไปว่า ยินดีจะทำกติกาคด้วย แต่ขอให้ทำ
ความตกลงแก้ไขเรื่องพรมแดนแม่น้ำโขงใหญ่ถูกต้องตามหลักร่องน้ำลึก (Thalweg)
ซึ่งเป็นหลักตามกฎหมายระหว่างประเทศ เพราะพรมแดนแม่น้ำโขง ซึ่งเดิมฝรั่งเศส
ทำตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น บังคับเอาเปรียบไทย คือแม่น้ำโขงทั้งแม่น้ำเป็น
ของฝรั่งเศส แม่น้ำนั้นเมื่อจะถือเป็นพรมแดนระหว่างประเทศแล้ว ต้องเอาร่องน้ำลึก
เป็นพรมแดนจึงจะยุติธรรม และเพื่อให้แม่น้ำโขงเป็นพรมแดนตลอดไปจึงขอ ๒ ชั้น
ขอขึ้นบนกับชั้นล่าง หลังจากีรอรอยุ่ยาวนาน รัฐบาลฝรั่งเศสก็ได้ตกลงในหลักการ
และในที่สุดการลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศสที่วังสวนกุหลาบเมื่อวันที่ ๑๒
มิถุนายน ๒๔๘๕ เวลา ๑๐.๐๐ น. ก่อนกองทัพเยอรมันบุกเข้ากรุงปารีสเพียง
๒ วัน สำหรับข้อตกลงแก้ไขเรื่องพรมแดนแม่น้ำโขงนั้น ฝรั่งเศสแจ้งผลว่า จะไคสง
คณะกรรมการมาเจรจาในเรื่องนี้ให้เป็นไปตามความยุติธรรม แต่ก็ไม่ไคสงมาทั้ง ๆ
ที่ฝ่ายไทยได้เร่งให้ส่งคณะกรรมการมาจนเป็นกรณีเรียกร่องดินแดนคืน เกิดปะทะกันขึ้น
ทางชายแดน °

สำหรับทางด้านอังกฤษนั้น ไทยพิจารณาเห็นว่าอังกฤษเป็นประเทศที่มีดินแดนติดต่อกับประเทศไทยคือ สหพันธรัฐมลายูและพม่าในขณะนั้นยังเป็นของอังกฤษอยู่ ควรจะเจรจาเสียด้วย เพราะขณะนั้นเกิดสงครามคานยูโรปแล้ว อังกฤษเป็นพันธมิตรกับฝรั่งเศส ในขณะเดียวกันญี่ปุ่นแม้จะอยู่ห่างกับไทย แต่เป็นฝ่ายอักษะคือพวกเยอรมันและอิตาลี คนละค่ายกับอังกฤษและฝรั่งเศส เพื่อป้องกันการระแวงจากทุกฝ่าย จึงควรเจรจากับญี่ปุ่นด้วย °

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงเสนออัครราชทูตอังกฤษ เซอร์โจชยา ครอสบี ที่กรุงเทพฯ ว่ารัฐบาลไทยกำลังเจรจาท้ากติกาสัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศส ฉะนั้นโดยที่อังกฤษก็เป็นประเทศที่มีดินแดนติดต่อกับไทย จะสนใจท้ากติกาย่างฝรั่งเศสหรือไม่ ถ้าสนใจรัฐบาลไทยก็ยินดีจะเจรจากับ ° ซึ่งฝ่ายอังกฤษยอมตกลง และได้มีการลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกับอังกฤษที่วังสวนกุหลาบในวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ เวลา ๑๑.๐๐ น.

การที่อังกฤษเซ็นสัญญาไม่รุกรานกับไทย ก็เพื่อรักษาอิทธิพลทางการค้าของอังกฤษไว้ และต้องการดึงไทยให้พ้นจากอิทธิพลของญี่ปุ่น ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อไทย เพราะเป็นการส่งเสริมฐานะการครองของไทยในการเผชิญฐานะกับญี่ปุ่น แสดงว่าไทยก็มีฐานะทัดเทียมและเป็นชาติอิสระ

ทางด้านญี่ปุ่นนั้น เมื่อรัฐบาลไคยีนบันทึกช่วยจำทำนองเดียวกันให้แก่ อัครราชทูตญี่ปุ่น นายมูราอิ ที่กรุงเทพฯ ในชั้นแรกญี่ปุ่นไม่สนใจ แม้กระทั่งอังกฤษกับฝรั่งเศสตกลงแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นก็ยังไม่ตอบประการใด เนื่องจากญี่ปุ่นเห็นว่าไม่ค่อย

° คิเรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๔๓

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

มีประโยชน์เกี่ยวของนัก เพราะดินแดนไม่ติดต่อกัน อีกประการหนึ่งญี่ปุ่นเกรงว่าเยอรมัน และอิตาลีจะเข้าใจผิด เพราะญี่ปุ่นไม่เคยเซ็นสัญญาทำนองนี้กับใครเลย แต่ในที่สุดก็แจ้งว่ารัฐบาลญี่ปุ่นตกลงในหลักการเรื่องทำสัญญาไมรุกราน แต่ขอแก้ไขร่างสัญญาที่ฝ่ายไทยเสนอไป โดยชี้แจงเหตุผลว่า ไม่อยากมีข้อความทำนองเดียวกันกับอังกฤษและฝรั่งเศส และขอเซ็นสัญญาที่กรุงโตเกียว ซึ่งฝ่ายไทยไม่ขัดข้อง ในที่สุดก็ได้มีการลงนามในสนธิสัญญากับญี่ปุ่นว่าควยการจำเรือสัมพันธไมตรี และทางเคารพบูรณาภาพอาณาเขตแห่งกันและกัน ในวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓ ณ กรุงโตเกียวระหว่างนายอาริตา รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศญี่ปุ่นกับพระยาศรีเสนา อัครราชทูตไทย ประจำกรุงโตเกียว ๑

สาระสำคัญของกติกาสัญญาไมรุกรานซึ่งกันและกันกับอังกฤษและฝรั่งเศส เหมือนกันแทบทุกตัวอักษร ดังนี้

๑. ภาคี่แต่ละฝ่ายจะไม่ทำสงครามซึ่งกันและกัน หรือใช้กำลังซึ่งกันและกันโดยลำพังหรือร่วมกับประเทศอื่น ๆ และจะเคารพบูรณาภาพอาณาเขตของแต่ละฝ่าย
๒. ภาคี่แต่ละฝ่ายจะไม่ช่วยชาติอื่น ซึ่งทำสงครามกับภาคี่หนึ่งภาคี่ใด
๓. ภาคี่แต่ละฝ่ายจะเคารพอธิปไตยหรืออาณาเขตของอีกฝ่าย

แต่สำหรับฝรั่งเศสมีหนังสือแลกเปลี่ยน ๒ ซึ่งกันและกันว่า เขตแดนตามลำแม่น้ำโขงจะต้องเป็นไปอย่างไรโดยแน่ชัด ส่วนปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับความยุ่งยากในการปกครองและปัญหาที่ค้างค้ำงอยู่ก็จะได้รับเจรจาให้เสร็จสิ้นไป ๓

๑ ทั่วบทกติกาสัญญาทั้งสามฉบับ และหนังสือแลกเปลี่ยนเรื่องการจะปรับปรุงเส้นเขตแดนในแม่น้ำโขง ฝรั่งเศสมีปรากฏในภาคผนวก

๒ คูหนังสือแลกเปลี่ยนในภาคผนวก

๓ คีเรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๕๖

สำหรับสัญญาที่ทำกับญี่ปุ่นนั้น เนื่องจากญี่ปุ่นไม่ยอมทำตามแบบที่ทำกับ
อังกฤษ และฝรั่งเศส จึงได้เปลี่ยนรูปใหม่ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑. จะเคารพบูรณภาพอาณาเขตแห่งกันและกัน
๒. จะรักษาไว้ซึ่งการติดต่อกันฉันมิตร เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสาร และ
ปรึกษาหารือกันในปัญหาข้อหนึ่งข้อใดเกี่ยวกับผลประโยชน์ร่วมกันอันจะพึงมีขึ้น
๓. ถ้าอัครราชทูตประเทศอื่น ๆ โจมตี อัครราชทูตอีกฝ่ายหนึ่งจะไม่
ช่วยเหลือแก่อาณาพท์ที่กล่าวนั้น^๑

จะเห็นได้ว่ามีสาระสำคัญต่างจากสัญญาที่ทำกับอังกฤษและฝรั่งเศสอยู่
ในข้อ ๒ ซึ่งทูตอังกฤษได้ซักถามนายคิเรก ชัยนามว่า มีนัยพันธมิตรกันหรือเปล่าและ
ได้รับคำตอบว่าที่ญี่ปุ่นขอให้มิถอยคำเช่นนี้ ก็โดยอ้างเหตุผลว่าไม่ยากให้มีสัญญาแบบ
อังกฤษหรือฝรั่งเศส และฝ่ายไทยก็เห็นว่าไม่ผูกพันในทางการทหารแต่อย่างใด^๒

กติกาสัญญาระหว่างไทยกับอังกฤษ และสัญญาระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนั้น
รัฐบาลคู่สัญญาต่อมาได้ให้สัตยาบัน ฉะนั้นสัญญาทั้งสองฉบับนั้นจึงเป็นอันใช้บังคับ
ส่วนกติกาสัญญากับฝรั่งเศสนั้น รัฐบาลไทยต่อมายังไม่ได้ให้สัตยาบัน เนื่องจากฝ่าย
ไทยได้ขอให้ฝรั่งเศสสัญญาว่าจะประชุมเส้นพรมแดนทางแม่น้ำโขงให้เป็นไปตาม
กฎหมายหลักระหว่างประเทศ แต่ฝรั่งเศสไม่ตกลงควย ความขัดแย้งระหว่างฝรั่งเศส
กับไทยในการขอปรับปรุงเส้นเขตแดนนี้เป็นมูลเหตุไปสู่กรณีพิพาทอินโดจีน ซึ่งจะกล่าว
ในบทต่อไป

^๑ โปรดดูตัวบทกติกาสัญญาในภาคผนวก

^๒ คิเรก ชัยนาม, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน